

BROJKE GOVORE

OKOLNOSTI I FAKTORI KRETANJA CENA KOMPONENATA STOČNE HRANE, KRMNIH SMEŠA I STOKE U PERIODU 1986–1988. GODINE

Uvod

Industrija stočne hrane, kao i ostala privreda, razvija svoju delatnost pod vrlo nepovoljnim i složenim uslovima privredivanja. Ubrzan porast cena svih vrsta imputa, usluga, a posebno sirovina uslovljava potrebu stalnog praćenja i prilagođavanja novonastalim situacijama.

Kako se industrija stočne hrane nalazi u sredini, s jedne strane uslovljena stalnim porastom cena sirovina i druge strane prema proizvođačima stoke i živine za koje proizvodi i priprema hranu, to je za ceo kompleks interesantno šta se događa u oblasti kretanja cena.

Cene u svim fazama reprodukcione celine ubrzano rastu pod udarom inflacije, a u vezi s tim i pod uticajem

nepovoljnih kretanja kursa dinara i visokih kamata na zalihe sirovina.

Nepovoljan kurs dinara prema stranoj valuti posebno se negativno odražava na cenu uvoznih proteinskih hrana.

Smatramo da ovakav prilog treba da bude evidentiran u našem časopisu, kako bi se ovaj period rada u industriji stočne hrane obeležio i s tog aspekta.

Kretanje cena komponenata za proizvodnju krmnih smeša (din/kg) u periodu VII/86 – VII/88. i VII/86 – I/89.

U šestomesečnom intervalu praćeno je kretanje tržišnih cena komponenata – sirovina za proizvodnju krmnih smeša, koje je prikazano u tabeli 1.

Tabela 1 Kretanje cena komponenata za proizvodnju krmnih smeša (din/kg)

naziv sirovine	VII/1986.	I/1987.	VII/1987.	I/1988.	VII/1988.	I/1989.	indeks	
							VII/88 – VII/86.	I/89 – VII/86.
1. kukuruz	43	60	90	230	330	700	7,67	16,279
2. pšenica II klase	40	75	90	220	280	700	7,00	17,500
3. ječam	43	62	83	220	360	750	8,372	17,441
4. zob – ovas	60	60	90	240	380	700	6,333	11,666
5. sirak	31		78	170	280	550	9,032	17,741
6. stočno brašno	46	48	56	137	240	520	5,217	11,304
7. sojino zrno – domaće	173	173	173	302	700	1.600	4,046	9,248
– uvozno	100,3	100,3	215	260	340	1.700	3,389	16,949
8. sojina sačma – domaća	118	218	285	500	1.100	2.200	9,322	18,644
– uvozna	110	160	270	500	1.100	2.250	10,000	20,454
9. suncokretova sačma	70	80	107	230	450	680	6,428	9,714
10. repičina sačma	35	50	73	190	430	650	12,285	18,571
11. stočni kvasac	235	330	405	800	1.700	3.700	7,234	15,744
12. kukuruzni gluten (50%)	142	138	235	550	1.200	2.650	8,450	18,661
13. lucerkino brašno I klasa	57	61	120	220	450	750	7,894	13,157
II klasa	53	58	105	200	410	710	7,735	13,396
III klasa	49	55	95	180	370	670	7,551	13,673
14. suvi rezanac repe	40	56	73	170	320	800	8,000	20,000
15. lucerkino seno	30	40	60	170	300	350	10,000	11,666
16. riblje brašno (64%)	180	275	370	1.100	2.000	4.200	11,111	23,333
17. mesno brašno (50%)	140	165	220	500	1.500	1.900	10,714	13,571
18. mesno-koštano brašno (40%)	120	145	190	400	1.200	1.700	10,000	14,166
19. mast za stočnu hranu	125	480	500	800	900	2.500	7,200	20,000
20. obrano mleko u prahu – uvozno	540	540	1.250	1.760	5.100	9.000	9,444	16,666
– domaće	950	1.060	1.300	2.500	5.100	10.100	5,368	10,631
21. sirutka	228	300	349	600	2.000	4.800	8,771	21,052
22. pivarske klíce	39	58	100	400	400	1.050	10,256	26,923
23. stočna kreda	7	14	20	40	60	190	8,571	27,142
24. so	65	65	100	140	200	500	3,076	7,692
25. dikalcijum fosfat	145	185	220	350	1.070	2.100	7,379	14,482
26. melasa	27	44	51	140	170	540	6,296	20,000
27. šećer	163	235	300	550	1.300	3.750	7,975	23,006

Analiziranjem podataka iz ove tabele može se uočiti:

- šestomesečna dinamika porasta cena sirovina
- indeks porasta cena za 24 i 30 meseci
- pregled indeksa porasta cena sirovina posebno za 24 i za 30 meseci.

Pregledom prve kolone indeksa (24 meseca) može se zaključiti da je najmanji porast cena ostvaren kod stočne soli, sojinog zrna (uvoznog i domaćeg), stočnog brašna, suncokretove sačme i ovsu. Najviše su porasle cene repičine sačme, ribljeg brašna, mesnog brašna, pivarskih klica i sojine sačme. Indeks se kretao u rasponu od 3,400 do 12,300.

Pregledom druge kolone indeksa (30 meseci) konstatujemo:

- Najmanji porast indeksa je kod sojinog zrna (domaćeg), obranog mleka (domaćeg), ovsu i stočnog brašna, dok su stočnoj kledi, pivarskim klicama, ribljem brašnu, šećeru, sirutki u prahu, melasi, masti, sojinoj sačmi (uvoznoj) cene najviše rasle.

- Upoređenjem nivoa indeksa za 24 i 30 meseci (I i II kolone) zapaža se da je u poslednjih 6 meseci kod nekih sirovina poskupljenje išlo velikom brzinom, odnosno da je bilo veće za tih 6 meseci nego za cele 2 godine pre toga. To je naročito uočljivo kod sirutke, sojinog zrna (uvozno), melase i šećera.

- Slična pojava se dešava u januaru 1989. godine: navedene cene su od početka januara, a već na kraju istog meseca porast cena nekim sirovinama je znatno ubrzan, tako da će sledeći šestomesečni period doneti još veća iznenađenja.

Kretanje cena krmnih smeša u periodu VII/86 – VII/88. i VII/86 – I/89.

Tabela 2 prikazuje kretanje cena krmnih smeša u periodu od VII/86. do VII/88. i VII/86. do I/89. godine.

Kretanje cena krmnih smeša (din/kg)

Tabela 2

naziv smeše	protein %	indeks							
		VII/1986.	I/1987.	VII/1987.	I/1988.	VII/1988.	I/1989.	VII/88 – VII/86.	I/89 – VII/86.
I smeše za živinu									
1. brojler starter	22	110	149	200	400	850	1.580	7,72	14,36
2. brojler finišer	20	103	143	210	380	780	1.380	7,57	13,39
3. kokoši nesilje	18	94	117	169	290	630	1.200	6,70	12,76
4. priplodni pilići (0 – 4 nedelje)	22	101	135	200	400	680	1.300	6,73	12,87
5. priplodni pilići (4 – 18 nedelja)	20	97	128	185	350	600	1.380	6,18	14,22
II smeše za svinje									
6. predstarter za prasad	22	294	353	530	700	2.400	4.704	8,19	16,00
7. starter za prasad	20	103	155	229	420	800	1.680	7,76	16,31
8. tov svinja do 60 kg	15	77	92	133	300	580	1.200	7,53	15,58
9. tov svinja od 60 do 100 kg	12	70	85	123	270	550	1.100	7,85	15,71
10. krmače	15	80	104	142	310	600	1.300	7,50	16,25
III smeše za goveda									
11. starter za telad	18	90	117	167	360	700	1.500	7,77	16,66
12. tov goveda do 250 kg	14	66	77	118	240	500	950	7,57	14,39
13. krave	12	56	70	105	230	450	970	8,03	17,32
IV ostale smeše									
14. pastrmke (ribe)	42	205	254	407	600	1.500	3.400	7,31	16,58
15. ovce	13	77	80	98	230	450	1.010	5,84	13,11
16. jagnjad	15	90	122	145	280	500	1.150	5,55	12,77

Analiziranjem ove tabele može se zaključiti sledeće:

– Nisu ispoljene velike razlike u indeksu povećanja cena kao što je to zapaženo kod cena komponenata. Zbog učešća većeg broja komponenata u smeši dolazi do njihovog međusobnog niveliranja.

– Ukupne oscilacije u indeksu za 24 meseca su od 5,55 do 8,19, a u indeksu za 30 meseci od 12,76 do 17,32.

– U okviru smeša za živinu ujednačen je indeks za 24 meseca (6,18 do 7,72), a za 30 meseci indeks povećanja cena je od 12,76 do 14,36.

– Kod smeša za svinje odstupanja su takođe mala: za 24 meseca od 7,50 do 8,19, a za 30 meseci od 15,71 do 16,31.

– Gledano u celini, cene svih smeša za 24 meseca povećane su od 5,55 do 8,19 puta, a za 30 meseci od 12,77 do 16,66 puta. Znatno je manji raspon nego kod komponenata za proizvodnju krmnih smeša.

Kretanje cena žive vage stoke u periodu VII/86 – VII/88. i VII/86 – I/89.

U tabeli 3 prikazano je kretanje cena žive stoke za periode od 24, odnosno 30 meseci.

Analizirajući ovu tabelu možemo konstatovati:

– U prvoj koloni indeksi za period od 24 meseca pokazuju da su cene žive vage stoke uvećane od 3,25 do 8,18 puta.

– U poređenju s indeksima za komponente stočne hrane, kod cena žive vage stoke nemamo velikih razlika i ekstremnih uvećanja cena jer se ove cene već niveliraju kroz komponente i krmne smeše.

– Inflatorna kretanja imaju i ovde uticaj, ali zbog delimične kontrole cena, uticaja klanica, politike otkupa, ponude i potražnje nije došlo do većih oscilacija.

Kretanje cena stoke (din/kg žive vage)

Tabela 3

vrsta stoke	VII/1986.	I/1987.	VII/1987.	I/1988.	VII/1988.	I/1989.	indeks	
							VII/88 – VII/86.	I/89 – VII/86.
1. prasad do 25 kg žive vage	750	950	1.100	1.450	2.800	7.000	3,73	9,33
2. tovne svinje – sa farme (90 – 110)	440	680	735	1.600	2.200	6.000	5,00	13,63
– iz kooperacije	400	650	660	1.400	2.150	5.900	5,37	14,75
3. telad – muška	960	1.500	1.900	2.200	7.000	16.000	7,36	16,84
– ženska	850	1.300	1.650	2.000	6.500	15.000	7,64	17,64
4. tovna goveda do 200 kg	750	1.200	1.300	2.400	6.000	12.000	8,00	16,00
5. tovna goveda 400 – 500 kg								
– sa farme	550	950	1.050	2.300	4.500	10.000	8,18	18,18
– iz kooperacije	500	780	910	1.700	4.000	9.000	8,00	18,00
6. krave izlučene iz priploda	400	700	650	1.200	2.300	6.500	5,75	16,25
7. krmače izlučene iz priploda	338	570	672	1.000	1.100	4.700	3,25	13,90
8. konji	800	800	1.150	1.600	4.500	10.000	5,62	12,50
9. ždrebad	950	1.100	1.450	1.800	6.500	12.000	6,84	12,63
10. jagnjad	676	760	1.150	1.700	5.000	10.000	7,39	14,79
11. brojleri	376	410	626	1.445	2.200	5.800	5,85	15,42

– Često menjanje cena sirovina prinudilo je tvornice stočne hrane da često menjaju cenovnike.

– Opterećenja od kamata često uvećavaju cenu sirovina iznad tržišne cene i vode u gubitke onoga ko je domaćinski nabavio sirovine dok su cene bile niže. To praktično znači da industrija stočne hrane ne sme imati sirovina u ovakvim uslovima privređivanja.

Sinteza ocene kretanja cena komponenata stočne hrane, krmnih smeša i žive vage stoke

Reprodukcioni lanac stočarske proizvodnje (primarna stočna hrana, krmne smeše i živa stoka), kao i ostala privreda, trpeo je veliki inflatorni udar u toku zadnjih 24 odnosno 30 meseci. Iz priloženih tabela vidljivo je da je inflatorni udar najveći kod komponenata, pa kod krmnih smeša, a najmanji kod žive stoke. U celini gledano, infla-

cija je imala veliki intenzitet, s izgledima da će biti još veća u narednom periodu.

Analiza bi bila kompletnija da smo mogli prikazati i četvrtu tabelu – kretanje cene mesa. Međutim, cene mesa su bile u najvećem delu i periodu pod kontrolom, pa bi pokazatelji bili neadekvatni.

Zaključak

Dan je prikaz kretanja cena komponenata za proizvodnju krmnih smeša, kretanje cena krmnih smeša i cene žive stoke u periodu od 24, odnosno 30 meseci (VII/86 – I/89).

Posmatrani period karakterizira visok stepen inflacije, koji za sada ne pokazuje znake smirenja. Ova okolnost otežana je obavezom izdvajanja za kamate na zalihe i devalvacijom dinara u odnosu na konvertibilnu valutu. Došlo je do rapidnog povećanja cena sirovina, smeša i žive stoke. Uslovi privređivanja, cene sirovina, smeša i žive stoke su u stalnom kretanju, što otežava dugoročnije

programiranje proizvodnje i plasmana stočne hrane i stoke.

Kadrovi zaposleni u ovoj delatnosti zbog tih okolnosti nisu u stanju da se u dovoljnoj meri posvete radu na poboljšanju tehnologije, kvaliteta i produktivnosti rada, već su prinudeni da se bore sa svakodnevnim problemima i nenormalnim uslovima privređivanja.

Tržišni uslovi privređivanja mogu da reše značajan deo ovih problema, ali uz uslov da se primene onako kako to rade zemlje sa dužom tradicijom u tržišnim uslovima (tj. obezbeđena funkcija materijalnih rezervi, stimulacija i zaštita kvalitetne domaće proizvodnje, opravdan interventni uvoz, uz pružanje šanse domaćem stočarstvu pod istim uslovima koje imaju i stočari iz zemlje uvoznice).

Izvori podataka:

1. Anketa o proizvodnji krmnih smeša PKJ
2. Bilten Produktne berze – Novi Sad
3. Lični izvori podataka

M. Pavlović